

Yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakati ko'rsatkichlarini shakllantirish bo'yicha uslubiy nizom

“Yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakati ko'rsatkichlarini shakllantirish bo'yicha uslubiy nizom” (keyingi o'rinlarda – Uslubiy nizom) statistika organlari tomonidan iqtisodiy faoliyat turlari va respublika hududlari kesimida yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakatini baholash uchun statistika maqsadlarida foydalanishga mo'ljallangan.

Mazkur Uslubiy nizom mehnat statistikasi hisobotlari asosida yig'iladigan ma'lumotlarga muvofiq yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakati ko'rsatkichlarini shakllantirish tartibini belgilaydi.

Yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakatining statistik o'lchovi ma'lum bir korxona yoki tashkilotda mehnat daftarchasi mavjud bo'lgan xodimlarni O'zbekiston Respublikasining amaldagi normativ va qonunchilik hujjatlari hamda xalqaro tavsiyalarga asoslangan holda olib boriladi.

Uslubiy nizom O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024- yil 4- martdagi “O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida” PQ-114-son qarori ijrosini ta'minlash maqsadida, shuningdek, Statistik ma'lumotlarni ishlab chiqish jarayonlarining namunaviy modeli (Generic Statistical Business Process Model (keyingi o'rinlarda – GSBPM)) talablari asosida ishlab chiqilgan.

1-bob. Umumiy qoidalar

1. Mazkur Uslubiy nizom GSBPM modelining qayta ishlash va tahlil qilish bosqichi doirasida ma'lumotlarni integratsiyalash, tasniflash va kodlashtirish, yangi ko'rsatkichlarni shakllantirish, umumlashtirish hamda qayta ishlashni yakunlash jarayonlarini o'z ichiga oladi.

2. Mazkur Uslubiy nizomda quyidagi asosiy tushunchalar qo'llaniladi:

yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi – korxona yoki tashkilotlarda yoki ularning alohida bo'linmalarida ishlovchi mehnat daftarchalari mavjud bo'lgan barcha xodimlar;

yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakati – turli sabablarga ko‘ra ishga qabul qilish va ishdan ketish tufayli xodimlar sonining o‘zgarishi bilan tavsiflanadi. Hisobot davri uchun xodimlarning harakati balans shaklida taqdim etilishi mumkin, ya’ni hisobot davrining boshidagi xodimlar soniga hisobot davrida qabul qilinganlar sonini qo‘shish va hisobot davrida ishdan ketganlar sonini ayirish natijasi hisobot davri oxiridagi xodimlar soniga teng bo‘ladi;

xodimlarning o‘rtacha soni – yil boshidan hisobot oyigacha bo‘lgan davr mobaynida o‘tgan barcha oylar uchun xodimlarning o‘rtacha oylik sonini jamlash va yig‘indini yil boshidan jami oylar soniga bo‘lish yo‘li bilan aniqlanadi.

2-bob. Yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakati to‘g‘risidagi ko‘rsatkichlarni shakllantirishning uslubiy asoslari

3. Yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakati ko‘rsatkichlari korxona va tashkilotlardagi ishga qabul qilingan va ishdan ketgan xodimlarni o‘z ichiga oladi.

4. Qabul qilingan xodimlar hisobot davrida ushbu korxona yoki tashkilotga buyruq bilan ishga qabul qilinganlar bo‘yicha aniqlanadi.

5. Ishga qabul qilingan xodimlar soni quyidagilarni o‘z ichiga olmaydi:

davlat tashkilotlari tomonidan maxsus shartnomalar asosida ishga yollangan xodimlar (harbiy xizmatchilar va ozodlikdan mahrum qilish jazosini o‘tayotgan shaxslar);

tashqi o‘rindoshlik asosida ishlayotgan xodimlar;

fuqarolik-huquqiy tusda tuzilgan shartnomalar asosida ishlayotgan xodimlar.

6. Ishdan bo‘shagan xodimlar ushbu tashkilotda ishdan bo‘shashining sabablaridan (xodimning yoki ish beruvchining tashabbusi bilan mehnat shartnomasi bekor qilinishi, shtatlar qisqarishi, tomonlarning kelishuvi, harbiy xizmatga chaqiruv yoki qabul qilinishi, buyruq bilan rasmiylashtirilgan, xodimni o‘z roziligi bilan boshqa tashkilotga o‘tkazilishi yoki tanlangan lavozimga o‘tishi, uni tark etishi yoki o‘tkazilishi, shuningdek, o‘lim bilan bog‘liq holda ishdan bo‘shashi) qat’i nazar hisobga olinadi.

7. O‘z xohishiga ko‘ra ishdan bo‘shagan xodimlar soniga korxona yoki tashkilotdan xodimning o‘z tashabbusi bilan, shuningdek, quyidagi holatlar sababli chiqib ketgan xodimlar kiritiladi:

boshqa hududga yoki chet elga ko‘chib o‘tish;

kasallik yoki nogironlik, sog‘ligi sababli ishlashni davom ettira olmaslik;

ishlab chiqarishdan ajralgan holda ta'lim muassasasiga qabul qilinishi;
 pensiya yoshiga yetganligi sababli;
 kasal oila a'zolari yoki nogironlarga g'amxo'rlik qilish zarurati sababli;
 tomonlarning kelishuviga muvofiq.

3-bob. Yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakati to'g'risida ma'lumotlarni shakllantirish tartibi

8. Ma'lumotlar yuridik shaxslar va ularning alohida bo'linmalari tomonidan elektron shaklda taqdim etilgan 1 mehnat shakli "Mehnat hisoboti", 1 kb shakli "Mikrofirma va kichik korxonaning hisoboti", 1 nnt shakli "Nodavlat notijorat tashkilotning faoliyati to'g'risida hisobot", 1 kom (kvartira) shakli "Ko'p kvartirali uylarni boshqarish organlari faoliyati to'g'risida hisobot" shakllari asosida yagona metodologiyaga muvofiq yillik davriylikda Statistika agentligining Demografiya, mehnat va gender statistikasi boshqarmasi hamda tegishli tarmoq boshqarmalari tomonidan yig'iladi, umumlashtiriladi, qayta ishlanadi va tahlil qilinib, iqtisodiy faoliyat turlari hamda hududlar bo'yicha mazkur uslubiy nizomning 1-ilovasida keltirilgan sxema asosida ishlab chiqiladi.

9. Yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakati to'g'risidagi ma'lumotlarni yig'ish, umumlashtirish, qayta ishlash va tahlil qilish ishlari Statistika dasturida belgilangan muddatlarda, statistika to'plamlarini tayyorlash va ma'lumotlarni nashr etish tasdiqlangan grafik asosida amalga oshiriladi.

4-bob. Yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakati ko'rsatkichlarini hisoblash

10. Yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakati to'g'risidagi mavjud statistika ma'lumotlari asosida quyidagi ko'rsatkichlar hisoblanadi:

1) ishga qabul qilish aylanmasi (P) – o'rganilayotgan davrda ishga qabul qilingan xodimlar soni;

2) ishdan bo'shash aylanmasi (W) – barcha sabablarga ko'ra o'rganilayotgan davr mobaynida ishdan bo'shagan xodimlar soni.

11. Nisbiy ko'rsatkichlar ishchi kuchi harakatining intensivlik darajasini tavsiflaydi. Ishchi kuchi harakati to'g'risidagi mavjud statistika ma'lumotlari asosida quyidagi nisbiy ko'rsatkichlar hisoblanadi:

1) ishga qabul qilish aylanmasi koeffitsiyenti (k_P) ko'rsatkichi – ma'lum bir davrdagi ishga qabul qilish aylanmasini (P) o'sha davrdagi xodimlarning o'rtacha soniga ($\bar{T}$) nisbati sifatida quyidagi formula yordamida hisoblanadi:

$$k_P = \frac{P}{\bar{T}} * 100\%;$$

2) ishdan bo'shash aylanmasi koeffitsiyenti (k_W) ko'rsatkichi – ma'lum bir davrdagi ishdan bo'shash aylanmasini (W) o'sha davrdagi xodimlarning o'rtacha soniga ($\bar{T}$) nisbati sifatida quyidagi formula yordamida hisoblanadi:

$$k_W = \frac{W}{\bar{T}} * 100\%.$$

12. Ishga qabul qilish aylanmasi koeffitsiyenti (k_P) va ishdan bo'shash aylanmasi koeffitsiyenti (k_W) ko'rsatkichlari mazkur uslubiy nizomning 2-ilovasida ko'rsatilgan shartli misolga muvofiq hisoblanadi.

5-bob. Yakuniy qoidalar

13. Yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakatini kuzatish iqtisodiy faoliyat turlari va respublika hududlari bo'yicha xodimlarni ishga qabul qilinishi va ishdan bo'shashi, nisbiy koeffitsiyentlar orqali ishchi kuchi harakatining intensivligi va xodimlarga bo'lgan talab haqidagi ma'lumotlarni olish imkonini beradi.

14. Yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakati to'g'risidagi rasmiy statistika ma'lumotlari davriy nashrlari orqali e'lon qilinadi.

Shuningdek, foydalanuvchilarga xodimlar harakati to'g'risidagi rasmiy statistika ma'lumotlari yuridik va jismoniy shaxslarning yozma so'rovlari asosida ham taqdim etilishi mumkin.

15. Xodimlarning ishga qabul qilinishi va ishdan bo'shatilishi O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksiga muvofiq tartibga solinadi.

16. Mazkur Uslubiy nizomni ishlab chiqish, kelishish, tasdiqlash va amaliyotga joriy qilish bosqichlari "Statistik ma'lumotlarni taqdim etishning universal modeli" (GSIM – Generic Statistical Information Model) talablari asosida ishlab chiqilgan "Statistika sohasida tasniflar, metodologiyalar va kuzatuv shakllarini ishlab chiqish va tasdiqlash bo'yicha namunaviy uslubiy qo'llanma"ga muvofiq amalga oshirilgan.

Foydalanilgan manbalar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi. [/https://lex.uz/docs/6257288](https://lex.uz/docs/6257288)
2. O'zbekiston Respublikasining "Aholi bandligi to'g'risida"gi Qonuni. [/https://lex.uz/docs/5055690](https://lex.uz/docs/5055690)
3. Tadbirkorlik sub'yektlari xodimlarining o'rtacha yillik sonini aniqlash tartibi to'g'risidagi nizom (Adliya vazirligi tomonidan 17.02.2017-yilda 2858-son bilan ro'yxatga olingan Davlat statistika qo'mitasining 17.01.2017-yildagi 1-mb-sonli va Mehnat vazirligining 3-k/q-sonli qaroriga ilova). [/https://lex.uz/docs/3117471](https://lex.uz/docs/3117471)
4. Xodimlar soni, ish haqi va ish vaqtidan foydalanishni statistik kuzatish metodikasining "Ishchilar harakati" bo'limi (Rosstat).
5. Statistika bo'yicha uslubiy qoidalar, "Mehnat statistikasi, bandlik statistikasi" bo'limi (Belarus).

Yuridik shaxslarda ishlovchi
ishchi kuchi harakati ko'rsatkichlarini
shakllantirish bo'yicha uslubiy
nizomga
1-ilova

Yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakati ko'rsatkichlarini shakllantirish sxemasi

Bosqichlar	Sub'yektlar	Chora-tadbirlar	Muddatlar
I bosqich	Yuridik shaxslar va ularning alohida bo'linmalari	Yillik davriylikda 1-mehnat shakli "Mehnat hisoboti", 1 kb "Mikrofirma va kichik korxonaning hisoboti", 1 nnt "Nodavlat notijorat tashkilotning faoliyati to'g'risida hisobot", 1 kom (kvartira) shakli "Ko'p kvartirali uylarni boshqarish organlari faoliyati to'g'risida hisobot" shakllarini elektron shaklda taqdim etish.	1-fevraldan 26-martgacha
II bosqich	Statistika agentligining tegishli tarmoq boshqarmalari	Xodimlar harakati to'g'risidagi birlamchi ma'lumotlarni yig'ish, umumlashtirish, qayta ishlash va tahlil qilish.	fevral - may
III bosqich	Statistika agentligining Demografiya, mehnat va gender statistikasi boshqarmasi	Xodimlar harakati to'g'risidagi yig'ma ma'lumotlarni iqtisodiy faoliyat turlari va hududlar bo'yicha shakllantirish	iyun
	Statistika agentligining Demografiya, mehnat va gender statistikasi boshqarmasi	Xodimlar harakati to'g'risida yig'ma ma'lumotlarni iqtisodiy faoliyat turlari va hududlar bo'yicha tahlil qilish	iyul
IV bosqich	Statistika agentligining Demografiya, mehnat va gender statistikasi boshqarmasi	Xodimlar harakati to'g'risida statistik to'plamlar tayyorlash va ma'lumotlarni nashr etish	tasdiqlangan grafik bo'yicha

Yuridik shaxslarda ishlovchi
ishchi kuchi harakati ko'rsatkichlarini
shakllantirish bo'yicha uslubiy
nizomga
2-ilova

**Yuridik shaxslarda ishlovchi ishchi kuchi harakati ko'rsatkichlarini hisoblash
bo'yicha shartli misol**

Respublika bo'yicha "Sanoat" iqtisodiy faoliyat turida mehnat daftarchalari mavjud bo'lgan xodimlar soni 1 yanvar holatiga 837,6 ming kishini tashkil etgan. Yil davomida 130,2 ming nafar xodim ishga qabul qilingan va 115,4 ming nafar xodim ishdan bo'shagan. Hisobot davri oxiriga kelib tarmoqda 852,4 ming kishi ishlagan. Xodimlarning yillik o'rtacha soni 845,0 ming kishini tashkil etgan.

1. Ishga qabul qilish aylanmasi koeffitsiyentini (k_p) hisoblaymiz:

$$k_p = \frac{P}{T} * 100 = \frac{130,2}{845,0} * 100 = 15,4\%$$

2. Ishdan bo'shash aylanmasi koeffitsiyentini (k_w) hisoblaymiz:

$$k_w = \frac{W}{T} * 100 = \frac{115,4}{845,0} * 100 = 13,7\%$$